

Hultsjö kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med
utvändig restaurering

*Hultsjö socken i Sävsjö kommun,
Jönköpings län, Växjö stift*

Hultsjö kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med
utvändig restaurering

*Hultsjö socken i Sävsjö kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport och foto: Margareta Olsson
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2016

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte	5
Historik.....	5
Beskrivning inför åtgärder.....	7
Vidtagna åtgärder	9
Byggnadshistorisk dokumentation	14
Administrativa uppgifter.....	15
Referenser.....	15
Bilder vid förbesiktning.....	16
Bilder vid slutbesiktning 2015-11-26.....	19

Bilagor

- Bilaga 1. Materialförteckning, Bröderna Bergströms Byggnads AB
- Bilaga 2. Detaljritning ståndränna, Tyréns AB, 2015-06-09

Utdrag ur digitala fastighetskartan blad 63E 5iS.

Inledning

Sävsjö pastorat erhöll den 12 januari 2014 länsstyrelsens tillstånd till en utvändig renovering av Hultsjö kyrka, enligt handlingen framtagen av Arkitekthuset AB med hjälp av Bröderna Bergström Byggnads AB, daterad 2013-10-23. En reviderad version, daterad 2014-10-31, förelåg som bygghandling. Kyrkans koppartak besiktigades av Tyréns AB när ställningarna rests, vilket föranledde vissa mindre plåtarbeten. Renoveringen genomfördes under perioden juni till oktober 2015. Slutbesiktning ägde rum den 26 november 2015.

Som antikvarisk medverkan, enligt länsstyrelsens beslut, anlidade Sävsjö pastorat antikvarie Margareta Olsson vid Jönköpings läns museum. Denna har även svarat för sammanställningen av föreliggande rapport.

Syfte

De utvändiga renoveringsarbetena var i huvudsak av underhållskaraktär. Omläggningen av koppartakets ståndränna syftade till att erhålla en tekniskt fullgod taktäckning. Restaureringen av det förgyllda dekorkorset över västportalen syftade till att hindra en fortsatt nedbrytning. Vissa åtgärder begränsades av ekonomiska skäl, däribland åtgärderna på kyrkans svårt skadade portar.

Historik

Hultsjö nya kyrka uppfördes 1859-60 enligt ett omarbetat ritningsförslag av arkitekt Axel Nyström, Överintendentsämbetet. Kyrkan är gestaltad i en för tiden typisk blandstil där den strama nyklassicismen lättats upp med nygotiska drag. Nyströms ritningar innebar att en del historiserande dekor i exteriören slopades och att tornet fick en lägre massivare form med pyramidtak istället för tornspira. Byggarbetena leddes av byggmästare Johan Herrlin från Växjö. Brandförsäkringshandlingen över den nyuppförda kyrkan ger information om vilka byggmaterial som användes. Kyrkan murades upp av både tegel och stenmaterial som hämtades från den gamla medeltida kyrkan som samtidigt revs. Långskeppets tak täcktes med lertegelpannor på näver och erhöll takrännor av zinkplåt. Däremot nyttjades koppar- och järnplåt till täckningen av både tornets tak och listverk.

En utvändig renovering av kyrkan gjordes 1926 där fasadernas rappning lagades, borstades och kalkströks. Listverkens plåt och fönsterblecken fick ersattes med ny galvad plåt som målades svart. Omförgyllning av korset och inskriptionstavlan över huvudentrén utfördes samtidigt.

Hultsjö kyrka vid 1900-talets början. Kyrkan har vid denna tidpunkt alltså kvar sitt ursprungliga tegeltak medan plåttaket på tornet nyligen lagts om. Notera att fönstren har en ljus kulör och att lanterninen har en plåtbeklädd bas som var målad i fasadens vita kulör.

År 1940 fick tornkorset ersättas med ett nytt, även detta i förgylld-kopparplåt. Lanterninen målades samtidigt och nya takrännor och stuprör sattes upp.

Kyrkan genomgick en större utvändig renovering 1949. Långskeppets tegeltak var nu i stort behov en omläggning. Samtidigt lagades puts-skador i takgesimsen och fasaderna kalkströks. Fönstren målades om och rötskador lagades.

Någon av hantverkarnas inskription i lanterninen vid renoveringsarbetena 1949.

I samband med en större restaurering av kyrkans interiör 1955, gjordes vissa utvändiga arbeten. Bland annat ersattes samtliga kyrkoportar med nya tillverkade av AB Vallsjö träindustri. Invändigt försågs fönstren med innanbågar. I korfönstren ersattes originalrorna med ljustäpnande tonat antikglas.

Vid nästa stora utvändiga renovering 1965 lades dagens koppartäckningen på långskeppets och tornens tak samt på alla fasadlistverk. Kyrkans putsfasader borstades, lagades med kalkcement och sprutmålades med kalkfärg. Putssockeln togs bort och bakomliggande murverk fogströks med cement. Fönstren målades utvändigt och sannolikt var det nu som de tidigare pärlgrå fönstern målades kromoxidgröna. Tornets urtavlor i trä ersattes med nya av plåt.

Vid den senaste utvändiga renoveringen 1998 utfördes blästring, putslagning samt avfärgning av fasaderna. Enligt bygghandlingen skulle kalkbruk och kalkfärg (Serponit) ha använts. Inför arbetena fanns omfattande putsskador på tornet. Fönstren kittkompletterades och målades om med linoljefärg i en platsbruten grågrön kulör. Nya fönster tillverkades till lanterninen. Portarna på norra och södra sidan, som redan då hade krympsprickor, flyttades om. Kors och kula förgylldes om.

Beskrivning inför åtgärder

Exteriören är idag välbevarad med vita spritputsade fasader och slät dekor i form av hörnlisener, tandsnittslister och profilerade gördel-lister. De medeltidsinspirerade dragen avtecknar sig främst i de tre portalerna, tornets massiva form samt lanterninens spirformade tak. Vissa drag i det nuvarande utseendet härrör från renoveringen 1965, bland annat avsaknaden av putssockel, takens koppartäckning vars ärggröna yta är av stor estetisk betydelse. Taken harmonierar väl med fönstrens kromoxidgröna färg, även den tillkommen 1965.

De rundbågiga fönstren är från kyrkans tillkomsttid, träbågar med kittfals och originalrutor av munblåst glas. Bågarna var fastsatta med omvikta 4" klippspik karmen. Hörnbeslagen i smidd plåt har både fästs med klippspik och sentida skruv. Enstaka sentida hörnbeslag i plåt förekommer, vilka är för stora i förhållandens till bågens bredd.

Kyrkans samtliga portar är sekundära, s k tvåskiktsdörrar tillverkade av limträ samt med brunbetsad ytbehandling.

Sakristinas dörr är från 1860 medan övriga portar byttes ut 1955. Korfönstren har tonat antikglas från samma restaurering.

Tornet har putsskador och äldre misspyrdande lagningar. Dessutom är fasadfärgen kraftigt vittrad och angripen av rödalger.

Huvudentrén har en portal, en vimperg i nygotisk stil, krönt av ett förgyllt kors i original. Sidoingångarna har däremot romanskinspirerade rundbågiga portaler.

Tornet saknar tornur men har sentida urtavlor i plåt med visare och romerska siffror målade med silverfärg.

Kyrkans tre portar har kraftiga uttorkningsskador i spegelfyllningarna och rötskador i utvändig träbeklädnad främst i nederkanterna.

Fönstren har sannolikt aldrig genomgått någon mer omfattande renovering. I utsatta vädersträck är såväl färgskikt och kittfalsar krackelerade.

Lanterninen är byggd i stolpverk klädd med en spåntad panel av ramsågade hyvlade brädor. Dekoren består av en profilhyvlat taklist och släta pilastrar i de avfasade hörnfasaderna. Då koppartaket lades 1965 drogs en ståndskena upp på fasaden, varpå lanterninen tappade något i resning. Lanterninens fönster från 1998 har omfattande rötskador på grund av låg virkeskvalitet. Glipor och håligheter hade tätats med modern fogmassa.

Vid skadebesiktningen av koppartaken noterades utmattningsskador i ståndrännan på långskeppet. Skadorna beror på att felaktigt utförd maskinfalsning där falsarna klämts för hårt. I ståndrännans hakfalsar fanns flera sprickor med pågående läckage. Dessutom var fotplåten inte tillräckligt uppdragen vilket annars skulle skyddat undertaket. Ståndskenan mot lanterninens fasad är felaktigt utförd och därmed otät.

Kyrkans södra fasad efter blästring. Putsen var i ett gott skick med mycket få skador.

Vidtagna åtgärder

Arbeten på putsfasaden

Efter erforderliga intäckningar blästrades fasaderna varsamt med JOS-bläster, i syfte att avlägsna lös kalkfärg och algpåväxt. På tornet var färgen redan kraftigt eroderad och med partier av ytligt frilagd spritsten. Skadad puts knackades ned, främst på slätputsad ornammentik vid huvudportalen och på taklisten åt söder.

I arkivhandlingarna saknades uppgifter om att kyrkan skulle ha genomgått någon fullständig omputsning. Bygghandlingen föreskrev därför ett naturhydrauliskt kalkbruk och en traditionell kalkfärg. En enklare putsanalys, utförd okulärt av Målarkalk AB, visade dock att delar av tornets och sakristians puts sannolikt bestod av ett cementbaserat bruk och bör vara sentida (se bilaga 1). På långhuset kvarstod däremot originalputsen av hydrauliskt kalkbruk. Färgen bedömdes, utifrån samma analys, vara en fabriktillverkad kalkfärg. Förekomsten av cementbaserad ytputs samt det faktum att spritstenen var frilagd på stora delar av tornet fick styra valet av färgtyp. En förstärkt silikatfärg, KEIM Granital, valdes därför vid avfärgningen (spädd med KEIM-fixativ vid 1:a strykningen). Putslagningar utfördes med platsblandat naturligt hydrauliskt kalkbruk, NHL 3,5. Spritsten, i graderingen 3-6 mm, blandades i ytputsen.

Färgsättning

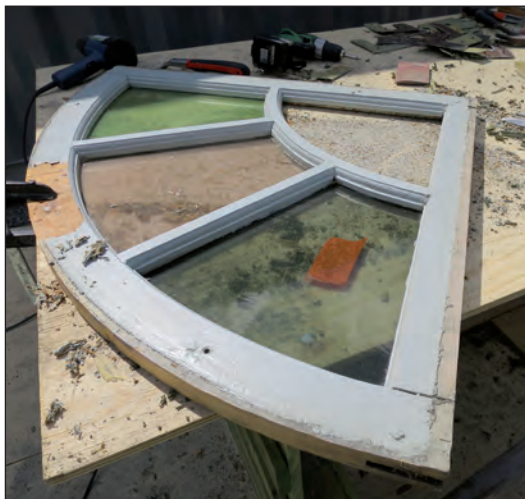
Vid valet av kulör till fasadputsen efterstärvades en bruten vit nyans som liknar äldre lokalt tillverkad hydraulisk kalkfärg. Kulörprov togs invändigt i tornet, som låg nära 94/100:11 (Kalkfärg 90) men som visade sig svårt att översätta till KEIM-paletten. En varmt bruten vit, 9298, enligt KEIM-Palette Exlucive, valdes utifrån förslag från entreprenören.

Misspyrdande äldre lagningar på tornet knackades inte ned utan slipades enbart ned i kanterna.

Fönsterbågarnas enkla hörnbeslag av smidesplåt hade i enstaka lägen ersatts med plåtbeslag i felaktiga mått och med spårskruv. Kittfalerna var ovanligt grunda.

Samtliga ytterbågar skrapades helt trärena ut- och invändigt. Notera originalrutornas gröna ton.

Rötskadade delar i bågarnas bottenstycken lagades i med nytt profilhyvlat furuvirke av högsta kvalitet.

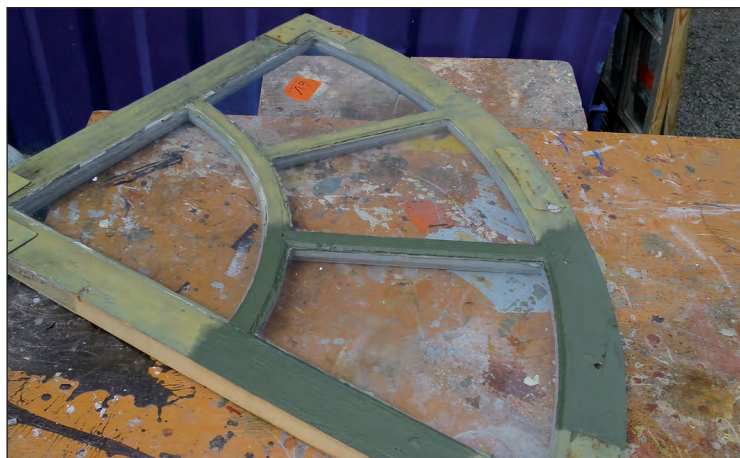
Fönsterrenovering

Samtliga fönsterbågar och innanfönster plockades ut och renoverades i arbetsbod på byggsplatsen. Fönsteröppningarna täcktes temporärt med plyfaskivor. Ytterbågarna som enbart varit målade med linoljefärg rengjordes utvändigt och invändigt ned till trären yta med varmluftspistol. Rengöringsgraden motiverades av med att färgen bitvis flagnade kraftigt. På en båge bibehölls samtliga äldre färgskikt, närmare bestämt lunette-bågen över den norra portalen. Ingen fullständig urglasning eller omkittning vidtogs utan enbart löst kitt avlägsnades. Innerbågarna skrapades och slipades enbart manuetlet. Lagningar av rötskadade delar i bågarna utfördes genom ilusning av ny profilhyvlat del med limmade skarvar och sammansatt med träpligg i hörnen. Trasiga rutor ersattes med nya rutor av 3mm:s Kulturglas. Det tjocka ersättningsglaset innebar att den redan grunda kittfalsen blev ännu tunnare i dessa lägen. I korfönstren ersattes sammanlagt 9 rutor med nytt antikglas, i gul, rosa eller grön toning, levererat av N P Ringströms AB. Samtliga hörnbeslag avlägsnades, rengjordes från rost och behandlades med linoljebaserad järnmönja (Ottossons). Beslagen återmonterades med förkromad spårskruv med kullrig skalle. Sentida beslag med felaktiga mått klipptes till före återmontering. Trärena ytor oljades med Leinos olja. Kittfalsarna kompletterades med linoljekitt. Bågarna målades om med linoljefärg i grundning och 2 strykningar. Karmarna skrapades trärena med hjälp av varmluftspistol och målades med linoljefärg. Återmonteringen av bågarna gjordes med nyttillverkad varmförzinkad klippspik (Gunnebo).

Färgsättning

Färg beställdes i kulör som liknar fönstrens befintliga kulör bestämd enligt NCS-index:

Utvändigt	grågrönt, NCS S 7010-G50Y
Invändigt	ljusgrå, NCS S 2002-B

Uppstruket prov inför beslut om utvändigt kulör.

Renovering av lanterninen

Mindre lagningar utfördes i panelen. En halv panelbräda i anslutning till den sydvästra pilastern ersattes och en illusning gjordes längst ned på panelen åt söder. Löst sittande färg och sentida fogmassa skrapades ned manuellt på fasaden. De många gliporna i fasaden fylldes, i möjligaste mån, med linoljespackel.

Ny ståndskiva mot lanterninfasaden

Anslutningen vid torntakets kopparplåt mot lanterninens fasad var spikad med omvikt kant. I detta utsatta läge hade fukt trängt in, dock utan större skador. Befintlig ståndskiva kompletteras med en ny som drogs upp ca 50 mm på fasaden och hamnade därmed i nivå med fönsterbleckens undre kant. Ståndskivan drevs in i ett uppsågat spår i panelen. Den kom att överlappa befintlig ståndskiva och fästes in dolt med fästblek i nedre kant. Hörnpilastrar och foder under fönsterblecken fick tillfälligt demonteras så att ståndskivan kunde dras slät på fasaden. Den nya kopparplåten målades i fasadens vita färg i syfte att inte ytterligare påverka lanterninens höjd/reslighet. Hörnpilastrarna var samtliga sentida med sågad yta. Eftersom de var rötskadade ersattes de nu med nya hyvlade furubrädor i samma dimensioner.

Nya lanterninfönster

Fönstren bedömdes ha för låg kvalitet för att renoveras och helt nya fönsterbågar tillverkades istället. Befintliga äldre vindsfönster i östfasaden användes som förlagor, vad gäller profilering och dimensioner. Därmed fick de nya bågarna ett mer autentiskt utseende än kopiorna från 1998. Befintliga rutor av planglas återanvändes.

Ommålning och färgsättning

Lanterninen och dess fönster målades med linoljefärg i grundning och två strykningar. Vid skrapningen framkom spår av grå färg på de konstruktiva delarna på fasaden, vilket väckte frågan om en återgång

Ståndskivan mot fasaden, hade en otät anslutning med omvikt spikad kant.

Lanterninens fasad efter skrapning.

Fönstren från 1998 hade omfattande rötskador, något som bidragit till att fukt trängt in och orsaka mosspåväxt.

Den nya ståndskivan drogs upp bakom foder och pilastrar och målades i fasadkulör för att inte påverka intrycket av lanterninens höjd.

Kyrkans portar bestod av sammanlimmade delar. Västporten på bilden kunde lätt tas isär vid renoveringen.

Enstaka spruckna brädor i ljudluckornas spontade panel byttes. De nya togs fram med maskinhyvel med befintlig panel som förlaga.

till ursprunglig färgsättning. Vid en arkivgenomgång konstaterades att lanterninens helvita färgsättning gick tillbaka åtminstone till 1930-talet. Eftersom kyrkans nuvarande utseende till stora delar härrör från 1900-talet och bildar en väl avvägd helhet, valdes att hålla fast vid den vita kulören på lanterninen. Lanterninen målades i en bruten vit som liknar putsfasadens kulör, NCS S 0502-Y.

Renovering och nyttillverkning av kyrkoportar

Samtliga portar var i dåligt skick, men den västra och södra var sämst. En helt ny port tillverkades åt sydingången av Rödqvarna snickeri, Huskvarna. Denna utfördes som en halvfransk pardörr i massiv furu med ramverk och speglar i samma dimensioner och profilering som befintlig port. Sannolikt har kyrkans originalportar stått som förebild vid nyttillverkningen 1955. Gångjärn, nyckelskyltar och trycken från 1955 återanvändes. Kyrkans båda andra portar valde man istället att renovera. Västporten renoverades på Rödqvarna snickeri, där den togs isär i alla delar och åter limmades samman igen. Porten åt norr lagades enbart upp genom spackling av sprickor före ommålning. Denna port, som aldrig nyttjas, sattes samtidigt igen, genom fastskruvning i karmen. Skruven försänktes och täcktes med träplugg. Alla tre portar täckmålades utvändigt med linoljefärg, i syfte att bättre motstå uttorkning.

Färgsättning

Med utgångspunkt i kyrkans gestaltning förespråkades en färgsättning i mörkt brunt (snarlik befintlig kulör) eller i fönstrens grågröna kulör (befintlig kulör på sakristians dörr). Eftersom beställaren hade farhågor om att mörka kulörer generellt riskerar att blekna i solexponerade lägen, valdes istället en halvmättad grågrön kulör, NCS S3005-G50Y, framtagen av projektledaren. Kulören stämmer väl in i exteriören som helhet men saknar historisk förankring både hos den berörda kyrkan och inom kyrkoarkitekturen.

Övriga målningsarbeten

Tornets ljudluckor var målade med svart oljefärg som flagnade kraftigt. Inga spår av underliggande trätjära kunde hittas. Luckorna och källardörren åt öster renskrapades manuellt och målades därefter med linoljefärg i järnoxidsvart 1A 4D (Linoljefärg 2003) i två strykningar.

Tornets urtavlor i gavlade plåt, målades med linoljefärg i järnoxidsvart 1A 4D. De målade romerska siffrorna och visarna sparades ur och fylldes i med silvertinktur.

Stålräckena vid entréerna, stagen till ljudluckornas mekaniska öppning och socklarna till ljusarmaturerna på fasaden målades efter skrapning med järnmönja och linoljefärg i järnoxidsvart 1A 4D.

Nya ståndrännor på långskeppet

Hela ståndsrännan till långskeppets koppartak lades om. Befintlig ståndränna, inklusive underliggande råspont i vissa partier, revs. Trots läckagen var rötskadorna i undertaket begränsade. I takfoten fanns det äldre tegeltakets nävertäckning bevarad, vilken dokumenterades (se byggnadshistoriska noteringar). Takfoten täcktes med ny råspont och underlagspapp YAP 2000. Den nya rännan utfördes enligt Tyréns ritning i bilaga 2 av kopparplåt, stomme av trä, ståndplåt av glödgad kopparplåt. Befintliga stuprör och vattkuper bibehölls men lagades genom lödning.

Rötskadorna i takfoten berörde enbart brädor som spiakts ovanpå den äldre nävertäckningen på 1960-talet. Skadade brädor ersattes med nya.

Renovering och omförgyllning av dekorkors

De nygotiska korset på västportalens krön var från 1860 och orört i senare tid bortsett från en lagning vid basen. Korset hade en stomme av trä som var klädd med förgylld kopparplåt. Bristningar förekom i kopparplåten på flera ställen främst vid mötet med korsarmarna och vid basen. På korsarmarnas undersida hade håligheter uppkommit på grund av oxidation. Korset togs ned och restaurerades vid Er-Jills Byggnadsplåt i Mölnlycke. Kopparplåten ersattes på hela basen med en ny 0,6 mm glödgad kopparplåt, skarven mot befintlig plåt löddes. Håligheter och sprickor på korsets övriga delar lagades genom lödning.

Krönkorset på tornet var överlag i bra skick med några mindre håligheter som fick lödats på plats. Infästningen av hjärtstocken fick förstärkas med påsalning av träreglar.

Både portalens kors och tornets kors-kuladekor förgylldes om med halvslaget 23,75 K bladguld på grund av blymönja, solgul linoljefärg i 2 strykningar samt guldgrund.

Fotplåten drogs upp ca 20 cm under befintlig plåttäckning.

Baksidan av dekorkorset till västportalens krön. Korset var mycket autentiskt bevarat. Kopparplåten var fäst med smidd spik. På baksidan fanns spår av järnmönja troligen från en omförgyllning på 1900-talet.

Lanterninen försågs med en ventil på nordöstra fasaden.

Övriga åtgärder

Lagning av rötskada i torntak

I ett av torntakets högben åt norr fanns en rötskada i nedre delen vid dess tappning i bindbjälken. Ca 80 cm av högbenets nedre del ersattes och skarvades med nytt blockat furutimmer, som nedhyvlades till högbenets dimensioner. Skarvningen utfördes med rak bladskarv fäst med s k fransk skruv av varmförzinkat stål. Högbenet erhöll ny tappning i bindbjälken, även denna fäst med gängbult.

Förbättrad ventilation i lanternin

Förekomsten av mosspåväxt invändigt i lanterninen tolkades som tecken på ett alltför fuktigt inneklimat orkat av fuktig luft från torntet i kombination av bristande ventilation. Enligt bygghandligen skulle detta avhjälpas genom en ny tät lucka över ingångsöppningen i golvet samt en ny ventilöppning i fasaden. Under byggtiden kunde man dock fastställa att mosspåväxten snarare berodde på fukt som trängt in genom de rötskadade fönstren. I lanterninfasaden fanns en stor mängd glipor som borde tillgodose behovet av ventilation, varför en ny ventilöppning borde kunna slopas. Likaså var lanterninens golv inte på något sätt heltäckande varför en ny lucka inte i nämnvärd grad skulle hindra luftströmmen från torntet. Trots detta bedömdes de båda åtgärderna som behövliga för att säkerställa klimatet i lanterninen. Ett ca 10 cm stort runt hål togs upp i lanterninens nordöstra fasad. Här sattes ett ventilgaller i stål som målades in i fasadfärg.

Byggnadshistorisk dokumentation

Under koppartakets råspont påträffades en äldre nävertäckning. Denna bestod en 5 lager näver lagd med 8-14 cm:s blek. Under nävern finns takbottenpanel av ramsågade brädor. Takbotten och nävertäckning bedöms vara från kyrkans byggnadstid 1859-60. På nävern låg stör- och bärläkt, som bör härstamma från 1949-års tegeltaksomläggning, eftersom de var cirkelsågade och spikade med trådspik.

Nävern bedömdes komma från vårtbjörk, vilken till skillnad från glasbjörken haft sin naturliga utbredning i Småland.

Kyrkans längskepp var fram till 1965 täckt med lertegel. Nävertäckningen påträffades i takfoten då ståndrännan revs.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	433-7348-2013
Jönköpings läns museums dnr:	113/2013
Byggherre:	Sävsjö pastorat, Åke Hultqvist
Projektledare:	Arkitekthuset AB, Maria Williamsson
Entreprenör:	Bröderna Bergströms byggnads AB, Halmstad
Underentreprenör plåt:	Er-Jill Byggnadsplåt, Mölnlycke
Antikvarisk medverkan:	Jönköpings läns museum, Margareta Olsson
Rapportansvarig:	Dito
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Sävsjö kommun
Socken:	Hultsjö socken
Fastighetsbeteckning:	Hultsjö 1:25

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor och litteratur

Haas, Jonas. *Kulturhistorisk karakterisering och bedömning, Hultsjö kyrka*. Jönköpings läns museum. Byggnadsvårdsrapport 2007:119

Arkiv

Antikvarisk topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet. Kopior i länsstyrelsens arkiv.

Jönköpings läns museums dagarkiv.

SVAR, digitala arkivet. Brandförsäkring nr 21762 över Hultsjö kyrka från 1862.

Bilder vid förbesiktningen 2015-10-19

Tornet efter restaurering. Till putsfasadens färg valdes en vitbeige brytning som ger ett varmt behagligt intryck.

Tornur och ljudluckor målades om med järnoxidsvart linoljefärg Silverfärgen till urtavlor och visare bröts fram på plats.

Sektion av långskeppets fasad. Putsen var i god kondition och endast ett fåtal putsläggningar behövde göras.

Renoveringen av kyrkans fönster gjordes grundligt i arbetsbod med färgborttagning, trälagningar, kittkomplettering och ommålning med linoljefärg. Befintlig gröngrå kulör bibehölls, efter att prov tagits på en opåverkad yta.

Detalj av västportalens rosettfönster. Bågarna återmonterades med omvikt nytillverkad klippspik. Samtliga bågar ställdes med distanser av plast på karmbottenstycket för att minska risken för röta.

Lunettebågen över nordentrén bevarades som referens över fönstrens äldre färgsättning.

Samtliga hörnbeslag sattes tillbaka med ny spårskruv med kullrig skalle.

Trasiga rutor i korfönstren ersattes med tonat antikglas i grönt, gult och rosa.

Den nya ståndrännan på långskeppet utfördes enligt Bygg-AMA förstärkt med trästomme. Takutsprång gjordes utan knäckning enligt tidigt 1900-talsutförande.

Befintliga vattkupor och stuprör bibehölls men vissa krökar fick bytas ut mot nya.

Takfotsbrädan målades med linoljefärg i brytning, NCS S 0502-Y, som liknade fasadputsens vita kulör

Bilder vid slutbesiktningen 2015-11-26

Porten åt söder som nytillverkades som halvfransk dörr i massiv furu. Dörren försågs med ny tröskel i ek. Kyrkans samtliga portar täckmålades i ny grå kulör, som stämmer väl in i helhetsgestaltningen men saknar historisk förankring. Slutstrykning kvarstår här.

Befintlig port till västentrén renoverades och täckmålades i grågrön kulör.

Lagningen i ett av torntakets högben.

Kulören på fönstrens nymålade insida och karmen erhöll en god överensstämmelse, möjligen erhöll bågen en något mer blå nyans. De kopplade bågarna monterades utan tätningslister. Kondensutfällningar mellan rutorna förekom vid besikningen.

**Bröderna Bergströms
Byggnads AB**

**Hultsjö kyrka
Utvändig restaurering 2015
Materialspecifikation**

Putslagning, Grundning
NHL puts 3,5 , 0-3 m.m.

Puts och spritputs
NHL puts 3,5 , 0-3 mm + 3-6 mm singel från Baskarp. (Platsblandat)

Leverantör: Bruksspecialisten i Väst AB
 Marieholmsgatan 36
 415 02 GÖTEBORG
 Tel. 031-771 00 90

Algmedel
Keim Algacid plus

Avfärgning
Keim Granital 9298
Keim Fixativ

Leverantör: Keim Scandinavia A/S, Guldalderen 8,
 2640 HEDEHUSENE
 Tel. 0303-74 23 40

Målning av fönster, källarfönster och ytterdörrar, lanternin

Linoljefärg Zinkvitt (till grundning)
Linoljefärg ljusgrå, NCS S3005-G50Y
Linoljefärg grön, NCS S 7010-G50Y
Linoljefärg vit, NCS S 0502 Y

Besöksadress
Rörkullsvägen 4 A
302 41 HALMSTAD

Postadress
Rörkullsvägen 4 A
302 41 HALMSTAD

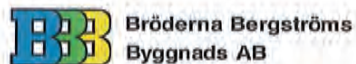
Epost
info@brodernabergstrom.se

Bankgiro
5089-3049

Orgnr
556558-1294
Företaget innehar F-skattebevis

Telefon
035-17 66 00

Hemsida
www.brodernabergstrom.se

Bröderna Bergströms
Byggnads AB

Målning tornluckor och källardörr

Kulör svart. 1A 4D Kromoxidsvart enligt RAÄ likaren 2003

Målning visare urtavlan

Silverfärgade lika befintliga, platsblandad av Janne Johansson

Leverantör: Hjortbrons Målarverkstad AB
Jönköpingsvägen 51
567 33 VAGGERYD
Tel. 0393-126 11

Fönster

Pastellfärger

Gul nyantik 4st 420*420 mm

Rosa nyantik 3 st 420*420 mm

Grön nyantik 2 st 420*420 mm

Leverantör: N.P Ringströms AB
Östgötagatan 9
116 25 STOCKHOLM
Tel. 08-641 47 09

Kulturglas 3 mmtj

Leverantör: Enlunds Glasmästeri
Odengatan 17
576 31 SÄVSJÖ
Tel. 0382-12 875

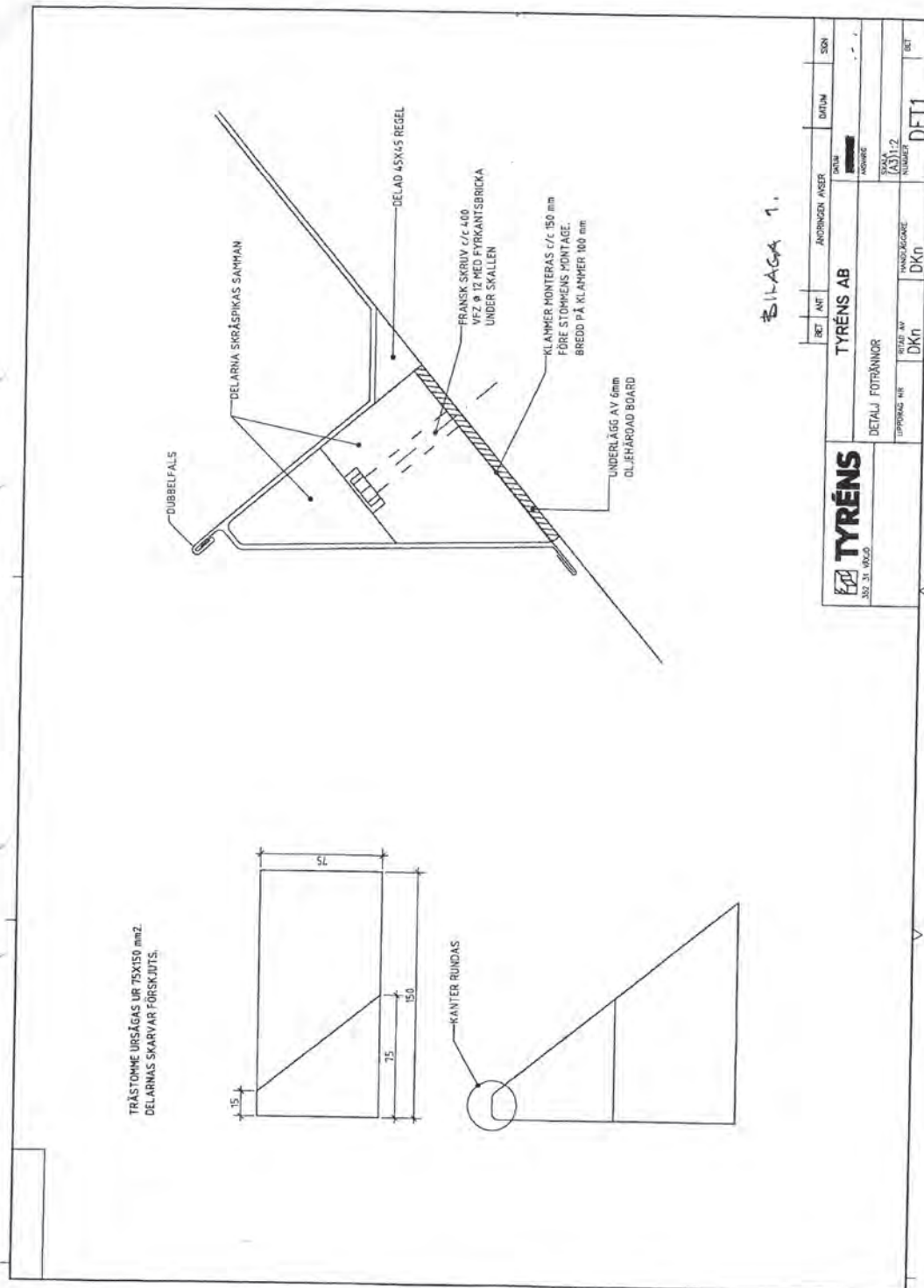
Räcken samt järndetaljer

Isotrol svart grund

Linoljefärg S4502-R

Leverantör: Ljungdahls Färg AB
Lilla Marieholmsg 2
415 02 GÖTEBORG
Tel. 031-711 35 73

Claessons Trätjära AB
Järnmalmmsgatan 5
415 07 GÖTEBORG
031-711 42 87

Den osedvanligt stora kyrkan i Hultsjö, uppförd 1859-60, genomgick 2015 en utvändig renovering. Arbetena som främst var av underhållskaraktär innebar en ordentlig uppfräschning av den tidigare av alger angripna fasaden och därutöver inga större förändringar av exteriören. Koppartaket från 1965 var bristfälligt utfört varför långskeppets ståndränna fick läggas om. Vid rivningen av plåten framkom ett nävertak, sannolikt det som lagdes under tegeltaket då kyrkan byggdes.